

Türkiye'nin Badem Ticaretinde Küresel Rekabet Gücünün Analizi

Analysis of Türkiye's Global Competitiveness in Almond Trade

Gül BİNBOĞA¹, Nevin DEMİRBAŞ²

¹Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi ABD, İzmir
· gulbinboa@gmail.com · ORCID > 0009-0006-2366-1858

²Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir
· nevin.demirbas@ege.edu.tr · ORCID > 0000-0002-0541-1437

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 06 Temmuz/July 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 10 Eylül/September 2024

Yıl/Year: 2025 | **Cilt-Volume:** 40 | **Sayı-Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 15-37

Atıf/Cite as: Binboğa, G., Demirbaş, N. "Türkiye'nin Badem Ticaretinde Küresel Rekabet Gücünün Analizi"
Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 40(1), Şubat 2025: 15-37.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Gül BİNBOĞA

TÜRKİYE'NİN BADEM TİCARETİNDE KÜRESEL REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ

ÖZ

Badem, yüksek besin değerinin yanı sıra, tıp, kimya, kozmetik gibi birçok alanda kullanılan önemli bir tarım ürünüdür. Sağlıklı ürünlere ve bitki bazlı diyetlere yönelik tüketici eğilimine bağlı olarak bademe yönelik küresel talep artmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin kabuklu ve iç badem ticaretinde önemli ihracatçı ülkeler karşısındaki rekabet gücünün analiz edilmesidir. Çalışmanın kapsamı, 2003-2022 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde dünya kabuklu ve iç badem ticaretine ait veriler oluşturmaktadır. Türkiye'nin uluslararası kabuklu ve iç badem ticaretinde rekabet gücünün belirlenmesinde "açıklanmış karşılaştırılmalı üstünlüğü" ölçmede yaygın olarak kullanılan Balassa ve Vollrath indekslerinin yanı sıra ithalat sızma oranı, dış rekabete açıklık, ihracat/ithalat oranı, net ihracat oranı ve uzmanlaşma katsayısından yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, Türkiye'nin kabuklu badem ticaretinde rekabet gücü olmadığı iç badem ticaretinde ise oldukça zayıf ve kırılabilir bir rekabet gücünün olduğu belirlenmiştir. Dünya kabuklu ve iç badem ticaretinde önemli bir pazar hakimiyeti olan ABD, Türkiye'nin en güçlü rakibidir. Kabuklu badem ihracatında ABD dışında öne çıkan diğer ülkeler; Çin, Avustralya ve BAE iken, iç badem ihracatında; İspanya, Avustralya ve BAE öne çıkmaktadır. Ayrıca, badem üretim miktarı oldukça düşük olan BAE'nin ithalata bağlı olarak ihracat yaptığı belirlenmiştir. Badem dış ticaretinde ithalatçı konumda olan Türkiye, elverişli iklimiyle ve özellikle son yıllardaki tesis çalışmalarıyla badem üretimi ve ticaretinde önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'nin badem ticaretinde sürdürülebilir bir rekabet gücüne ulaşabilmesi için üretim ve verimliliğin artırılmasına yönelik etkin yatırım, araştırma-geliştirme ve destekleme politikalarının uygulanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük, Badem, Rekabet Gücü, Türkiye.

ANALYSIS OF TÜRKİYE'S GLOBAL COMPETITIVENESS IN ALMOND TRADE

ABSTRACT

In addition to its high nutritional value, almonds are an important agricultural product used in many fields such as medicine, chemistry and cosmetics. Global demand for almonds is increasing due to the consumer trend towards healthy pro-

ducts and plant-based diets. The aim of this study is to analyze the competitiveness of Türkiye against important exporting countries in shelled and inner almond trade. The scope of the study consists of data on the world shelled and inner almond trade in the 20-year period between 2003-2022. In addition to the Balassa and Vollrath indices, which are widely used to measure the “revealed comparative advantage”, import leakage rate, openness to foreign competition, export/import ratio, net export ratio and specialization coefficient were used to determine Türkiye's competitiveness in international shelled and inner almond trade. As a result of the analysis, it has been determined that Türkiye does not have a competitive power in the shelled almond trade and has a very weak and fragile competitiveness in the inner almond trade. The U.S., which has a significant market dominance in the world shelled and inner almond trade, is Türkiye's strongest competitor. Other countries that stand out in shelled almond exports other than the USA, while China, Australia and UAE are in inner almond exports; Spain, Australia and the UAE stand out. In addition, it has been determined that the UAE, whose almond production is quite low, is re-exporting. Türkiye, which is an importer in almond foreign trade, has an important potential in almond production and trade with its favorable climate and especially with its facility works in recent years. It is considered that effective investment, research and development and support policies should be implemented to increase production and productivity in order to achieve a sustainable competitiveness in Türkiye's almond trade.

Keywords: Revealed Comparative Advantage, Almond, Competitiveness, Türkiye.

1. GİRİŞ

Kültüre alınmış en eski sert kabuklu meyve türlerinden biri olan badem (*Amgdalus communis* L.) gıda, tıp, kimya ve kozmetik olmak üzere geniş bir kullanım alanına sahip katma değeri yüksek bir üründür (Martínez-Gómez et al., 2007; Yılmaz, 2020; Gouta et al., 2021; Çukur ve Çukur, 2023). Badem, E vitamini, manganez, magnezyum, bakır, fosfor, lif, riboflavin, tekli doymamış yağ asitleri ve protein açısından zengin bir besin kaynağıdır (Chen et al., 2006). Badem, insan sağlığına sunduğu faydalarla birlikte lezzetli bir ürün olması, farklı alanlarda kullanılmasından dolayı küresel talebi giderek artırmaktadır (Gouta et al., 2021). Dünyada başlıca badem üreticileri arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, İspanya, Türkiye ve Fas gelmektedir. Küresel badem ticaretinde son beş yıllık dönemde öne çıkan ülkeler başta ABD olmak üzere Avustralya, İspanya, Çin ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'dir (FAO, 2024).

Türkiye, anavatanı Orta ve Batı Asya'nın dağlık bölgeleri olan bademin gen merkezlerinden biridir ve 63.266 hektar alanda üretimi yapılmaktadır (Karadeniz ve ark., 2019; FAO, 2024). Türkiye, elverişli iklimi ve köklü yetiştiricilik deneyimiyle badem üretimi ve ticaretinde önemli bir konuma gelebilecek potansiyele sahip olmakla birlikte dış ticarete ithalatçı konumdadır. Son yıllarda badem üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik tesis çalışmaları yapılmakla birlikte, Türkiye'nin üretimi iç talebi karşılayamamaktadır (Yurtkulu, 2020; Uçan ve Kılıç, 2022). Türkiye'nin badem arz-talep dengesini sağlayıp küresel pazarda rekabet gücü elde edebilmesi için kaliteden ödün vermeden verimliliğin ve üretimin artırılması gerekmektedir.

Ülkelerin uluslararası piyasalardaki hakimiyeti ve gücü dış ticaret hacimleri ile yakından ilişkili (Erkan, 2012a) olduğundan Türkiye'nin kabuklu ve iç badem ticaretindeki uluslararası rekabet gücünün belirlenmesi rekabet politikalarına yön verme ve sürdürülebilir bir rekabet avantajı kazanma açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin kabuklu ve iç badem ticaretinde önemli ihracatçı ülkeler karşısındaki rekabet gücünün analiz edilmesidir. Çalışmanın kapsamı, 2003-2022 yılları arasında dünya kabuklu ve iç badem ticaretinde uluslararası rekabet gücünün belirlenmesidir. Türkiye'nin uluslararası badem ticaretinde rekabet gücünün belirlenmesinde; Tarım Ekonomisi alanında daha önce kabuklu meyve grubundaki diğer ürünler için yapılan çalışmalarda da sıklıkla kullanılan Balassa indeksi ($BI=RCA$) (Ketenci ve Bayramoğlu, 2018; Aksoy ve Kaymak, 2021; Kadakoğlu ve ark., 2022; Yıldırım ve ark., 2024; Bozkıran Yılmaz ve Armağan, 2024) ve Vollrath İndeksleri ($VI1=Nispi$ Dış Ticaret Üstünlüğü (RTA), $VI2=lnRXA$, $VI3=lnRTA$) (Aksoy ve Kaymak, 2021; Bozkıran Yılmaz ve Armağan, 2024) kullanılmıştır. Bu indekslerle birlikte; İthalat Sızma Oranı, Dış Rekabete Açıklık, Net İhracat Oranı, İhracat/İthalat Oranı ve Uzmanlaşma Katsayısı göstergelerinden faydalanılmıştır. Ayrıca, badem üretim ve ticaretinin mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikî yöntemleri de kullanılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini badem üretimi ve ticareti ile ilgili FAO'dan elde edilen veriler oluşturmaktadır. Türkiye'nin rekabet gücünün belirlenmesinde mutlak ve göreceli rekabet avantajlarını açıklayan indekslerden yararlanılmıştır. Balassa (1965) tarafından geliştirilen "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük" indeksi, bir ülkenin uluslararası rekabette zayıf ve güçlü sektör/ürünlerinin belirlenmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Hinlopen ve Van Marrewijk, 2001; Yıldırım et al., 2024). Oran biçiminde ifade edilen Balassa RCA indeksi Eşitlik 1'de verilmektedir (Deb ve Hauk Jr., 2017; Akyüz, 2019).

$$BI = RCA_{ij} = \left(\frac{X_{ij}}{X_{it}}\right) / \left(\frac{X_{wj}}{X_{wt}}\right) \quad (1)$$

X_{ij} = i ülkesinin j malı ihracatı; X_{it} = i ülkesinin toplam ihracatı; X_{wj} = Dünya j malının toplam ihracatı; X_{wt} = Dünya toplam ihracatını göstermektedir. Eğer $RCA > 1$ ise karşılaştırmalı üstünlük vardır (Utkulu ve Seymen, 2004). Eğer indeks değeri 1'den küçükse ülkenin o sektörde/üründe karşılaştırmalı dezavantajı olduğunu; 1'e eşitse ülkenin o ürünün/sektörün ihracat rekabet gücünde bir denge olduğunu göstermektedir (Şahinli, 2014; Çukur ve ark., 2017; Sarıçoban ve Kösekahyaoğlu, 2017; Akyüz, 2019; Aktas Cimen ve Ertekin, 2023).

Balassa (1965) tarafından geliştirilen indeksin ithalata yeterince yer vermediği, ülke ve malın çifte hesaplama (double counting) hatasına düştüğünü savunan Vollrath (1991) incelenen sektöre ait ihracat verilerini toplam ihracattan çıkararak, dünya ticaretinde ülke ve malın çifte hesaplanmasını ortadan kaldırmıştır (Vollrath, 1991). Vollrath tarafından rekabet gücünü ölçmek için geliştirilen üç indeks-ten birincisi olan Nispi Dış Ticaret Üstünlüğü İndeksi (RTA), Nispi İhracat Avantajı İndeksi (RXA) ile Nispi İthalat Avantajı İndeksi (RMA) arasındaki farka eşittir. RTA indeks değeri sıfırdan büyükse (pozitifse), ülke ilgili ürün (sektörde) rekabet avantajına sahiptir. Eğer indeks değeri sıfırdan küçükse, ülke ilgili ürün (sektörde) rekabet dezavantajına sahiptir (Sarıçoban ve Kösekahyaoğlu, 2017). İndeks formülü aşağıdaki gibidir (Eşitlik 2-3);

$$VII = RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (2)$$

$$RTA_{ij} = \left[\frac{\frac{X_{ij}}{X_{it} - X_{ij}}}{\frac{X_{wj} - X_{ij}}{X_{wt} - X_{it}}} \right] - \left[\frac{\frac{M_{ij}}{M_{it} - M_{ij}}}{\frac{M_{wj} - M_{ij}}{M_{wt} - M_{it}}} \right] \quad (3)$$

X_{ij} = i ülkesinin j malı ihracatını, X_{it} = i ülkesinin toplam ihracatını, X_{wj} = j malı toplam dünya ihracatını ve X_{wt} = Dünya toplam ihracatını göstermektedir. M_{ij} = i ülkesinin j malı ithalatını, M_{it} = i ülkesinin toplam ithalatını, M_{wj} = j malı toplam dünya ithalatını, M_{wt} = Dünya toplam ithalatını ifade etmektedir (Akyüz, 2019).

Vollrath tarafından geliştirilen ikinci indeks nispi ihracat avantajının logaritmasıdır (Tosun ve Demirbaş, 2008). Hesaplanan indeks değeri pozitif olursa karşılaştırmalı üstünlük, negatif olursa karşılaştırmalı dezavantaj vardır (Erkekoğlu ve ark., 2014). Formülü ise aşağıda gösterilmiştir (Eşitlik 4; Akyüz, 2019):

$$VI2 = \ln RXA = \ln \left[\frac{\frac{X_{ij}}{X_{it} - X_{ij}}}{\frac{X_{wj} - X_{ij}}{X_{wt} - X_{it}}} \right] \quad (4)$$

Vollrath tarafından geliştirilen üçüncü indeks ise Açıklanmış Rekabet Gücüdür (Revealed Competitiveness-RC) ve indeks değerinin pozitif olmasının rekabet avantajının var olduğunu göstermektedir. Eşitlik 5'teki gibi hesaplanmaktadır (Tosun ve Demirbaş, 2008; Akyüz, 2019; Kantur ve Türkekul, 2023).

$$VI3=RC_{ij} = \ln (RXA_{ij}) - \ln (RMA_{ij}) \quad (5)$$

Bu indekslerin yanı sıra;

İthalat Sızma Oranı: Bu oran, iç talebin ithalat tarafından ne ölçüde karşılandığını göstermektedir (OECD, 2024). Bir sektörün ithalat miktarı, o sektöre yönelik toplam iç talep miktarına (yurtiçi üretim+ithalat-ihracat) bölünür ve 100 ile çarpılır. Oranın sıfıra yakın olması ithalatın iç talep içerisinde ihmal edilebilir olduğunu, 100'e yakın olması ise iç talebin tamamına yakınının ithalat ile karşılandığını göstermektedir (DPT, 2007).

Dış Rekabete Açıklık: Sektörün ithalat ve ihracat düzeylerini dikkate alarak; ((ihracat/üretim)+(1-ihracat/üretim)x(ithalat/yurtiçi tüketim)) şeklinde hesaplanan oranın, yüksek olması, sektörün dışa açık olduğunu göstermektedir (DPT, 2007; Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Net İhracat Oranı: Net ihracatın göreceli büyüklüğünü ölçmede kullanılan oran; (ihracat- ithalat)/(ihracat+ithalat)x100 şeklinde hesaplanmaktadır. İhracatın ithalattan büyük olması durumunda pozitif değer alan oran aksi durumda negatif değer almaktadır (Demir, 2001).

İhracat/İthalat Oranı: Sektördeki ithalat seviyelerine göre ihracat oranının hesaplanmasında kullanılmakta; (ihracat/ithalat)x100 şeklinde hesaplanmaktadır (Belicka ve Saleh, 2011). Oranın büyüklüğü, söz konusu sektörün uzmanlaşma derecesini göstermektedir.

Uzmanlaşma Katsayısı: Bir sektördeki üretimin, o sektördeki yurtiçi tüketime bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Oranın büyüklüğü sektörün uzmanlaşma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (DPT, 2007).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Dünyada Badem Üretimi ve Ticareti

Badem yüksek besin değeriyle besleyici bir gıda olmasının yanı sıra çeşitli kullanım alanlarıyla küresel talebi giderek artan katma değeri yüksek bir üründür. Dünya badem üretim alanlarının 2022 yılı itibarıyla dağılımında İspanya

(%32.3) ilk sırada iken; üretimde ABD (%51.2), verimde Avustralya (622.6 kg/da) ilk sırada yer almaktadır. Türkiye alan bazında 63.266 ha ile sekizinci sıradadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Dünya badem üretim alanları, miktarları ve verimleri (2022)

Table 1. World almond production areas, quantities and yields (2022)

Ülkeler	Alan (ha)	Payı (%)	Üretim Miktarı (Ton)	Payı (%)	Verim (kg/daa)
İspanya	761.660	32,3	245.990	6.8	32.3
ABD	546.332	23.2	1.858.010	51.2	340.1
Fas	226.213	9.6	175.763	4.8	77.7
Tunus	194.785	8.3	70.000	1.9	35.9
İran	73.857	3.1	88.561	2.4	119.9
Suriye	70.881	3.0	31.617	0.9	44.6
Portekiz	63.880	2.7	46.220	1.3	72.4
Türkiye	63.266	2.7	190.000	5.2	300.3
Libya	61.882	2.6	37.250	1.0	60.2
Avustralya	57.872	2.5	360.328	9.9	622.6
Diğerleri	236.447	10.0	526.689	14.5	-
Dünya Toplamı	2.357.075	100.0	3.630.428	100.0	154.0

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kabuklu badem üretimi, 2003 yılında 1.77 milyon ton olup; %104.8 oranında artarak 2022 yılında 3.63 milyon tona ulaşmıştır. Dünya üretiminin yarısından fazlasını karşılayan ABD, üretimde ilk sırada yer almaktadır. 2022 yılı itibariyle ABD'yi, Avustralya, İspanya, Türkiye ve Fas izlemektedir (Çizelge 2). İç badem üretim miktarı ile ilgili veriler FAO tarafından yayınlanmadığından verilememiştir.

Çizelge 2. Dünya kabuklu badem üretim miktarı ve üretimde öne çıkan ülkeler (Ton, %)

Table 2. World in shelled almond production amount and prominent countries in production (Tons, %)

Yıl	Dünya	ABD	%	Avustralya	%	İspanya	%	Türkiye	%	Fas	%
2003	1.772.633	786.262	44.4	22.200	1.3	214.448	12.1	41.000	2.3	70.808	4.0
2004	1.610.185	785.985	48.8	25.300	1.6	86.622	5.4	37.000	2.3	60.200	3.7
2005	1.848.483	703.431	38.1	35.600	1.9	217.869	11.8	45.000	2.4	70.629	3.8
2006	2.084.658	846.131	40.6	35.000	1.7	312.702	15.0	43.285	2.1	83.000	4.0
2007	2.290.028	1.212.900	53.0	58.500	2.6	187.656	8.2	50.753	2.2	81.437	3.6
2008	2.475.261	1.410.000	57.0	57.400	2.3	180.103	7.3	52.774	2.1	86.902	3.5
2009	2.416.426	1.162.200	48.1	80.400	3.3	270.686	11.2	54.844	2.3	114.700	4.7
2010	2.575.821	1.413.800	54.9	86.100	3.3	222.518	8.6	55.398	2.2	87.104	3.4
2011	3.078.566	1.841.587	59.8	82.900	2.7	208.800	6.8	69.838	2.3	96.231	3.1
2012	2.913.105	1.655.000	56.8	109.200	3.7	211.700	7.3	80.261	2.8	99.067	3.4
2013	2.954.075	1.732.800	58.7	161.600	5.5	149.000	5.0	82.850	2.8	93.310	3.2
2014	2.741.710	1.545.500	56.4	152.470	5.6	195.704	7.1	73.230	2.7	101.026	3.7
2015	2.696.172	1.436.383	53.3	155.300	5.8	211.084	7.8	80.000	3.0	97.723	3.6
2016	2.860.346	1.617.816	56.6	174.660	6.1	199.167	7.0	85.000	3.0	112.681	3.9
2017	3.107.728	1.716.850	55.2	185.980	6.0	255.503	8.2	90.000	2.9	116.923	3.8
2018	3.317.592	1.721.380	51.9	173.000	5.2	339.030	10.2	100.000	3.0	117.270	3.5
2019	3.583.992	1.913.160	53.4	212.000	5.9	340.420	9.5	150.000	4.2	102.185	2.9
2020	4.173.322	2.345.070	56.2	258.000	6.2	416.950	10.0	159.187	3.8	134.436	3.2
2021	4.027.775	2.200.560	54.6	316.000	7.8	365.210	9.1	178.000	4.4	169.255	4.2
2022	3.630.428	1.858.010	51.2	360.328	9.9	245.990	6.8	190.000	5.2	175.763	4.8
2003=100	204.8	236.3	-	1623.1	--	114.7		463.4	-	248.2	-
Ortalama	2.807.915	1.495.241	53.3	137.097	4.9	241.558	8.6	85.921	3.1	103.533	3.7

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dünya kabuklu badem ihracatı, 2003 yılına göre 2022 yılında %640.2 oranında, iç badem %325.2 oranında artmıştır. 2022 yılında kabuklu badem dünya toplam ihracatının %74'ünü gerçekleştiren ABD, pazarın lideridir. ABD'yi Avustralya (%12.2) ve BAE (%3.4) takip etmektedir. Türkiye üretim miktarında dördüncü sırada olmasına rağmen ihracatta %0.2'lik payla 11. sıradadır. İç badem ihracatında %62.5'lik payla ilk sırada olan ABD'yi İspanya (%11.4), Avustralya (%6.1) ve BAE (%5.2) izlemektedir. Türkiye 2022 yılında %2.6'lık payla dünya iç badem ihracatında altıncı sıradadır (Çizelge 3). BAE, 2022 yılı itibariyle 34 hektar badem üretim alanıyla (dünyada 43. sırada), 1.001.59 ton üretimiyle (dünyada üretiminin %0.03'ü) oldukça düşük üretimi olmasına rağmen, ihracatta öne çıkmasında re-export yapmasından kaynakladığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3. Dünya badem ihracatında öne çıkan ülkeler (Bin US \$, 2003-2022)**Table 3.** Leading countries in world almond exports (Thousand US\$, 2003-2022)

Yıl	Kabuklu Badem				İç Badem			
	2022 Sıra Dünya	1. ABD	2. Avustralya	3. BAE	Dünya	1. ABD	2. İspanya	3. Avustralya
2003	220.926	190.452	3.375	3.464	1.240.293	838.666	221.954	4.122
2004	253.914	216.530	7.162	71	1.586.955	1.100.196	232.339	6.643
2005	352.969	293.287	7.976	156	2.297.225	1.464.224	372.132	29.449
2006	299.005	240.514	16.256	171	2.272.440	1.539.210	341.034	24.618
2007	337.291	242.532	28.116	9.782	2.312.195	1.525.308	304.616	38.397
2008	442.914	335.466	29.128	17.652	2.214.101	1.478.124	275.304	39.902
2009	587.134	431.156	43.465	506	2.142.074	1.424.530	243.923	54.341
2010	678.574	528.902	27.147	349	2.628.845	1.807.378	309.510	87.217
2011	916.230	652.397	41.720	1.821	3.066.105	2.112.216	350.792	75.865
2012	1.148.794	834.701	59.566	679	3.564.454	2.492.700	365.690	96.190
2013	1.232.876	895.132	110.754	809	4.669.085	3.208.872	478.671	222.123
2014	1.166.774	883.493	101.629	29.048	5.500.472	3.554.181	626.365	290.320
2015	1.337.839	969.987	160.018	30.448	6.204.455	3.770.875	864.232	401.176
2016	1.377.864	1.048.857	97.792	26.319	5.206.028	3.238.472	647.130	243.326
2017	1.423.454	1.079.536	138.909	38.709	5.057.324	3.266.242	602.682	198.251
2018	1.397.015	993.216	199.311	30.714	5.316.014	3.375.669	679.400	209.363
2019	1.513.031	1.042.124	246.196	40.258	5.995.720	3.687.255	770.436	290.704
2020	1.374.856	1.086.432	108.708	34.677	5.449.341	3.427.350	674.030	263.405
2021	1.601.176	1.134.090	197.900	40.747	5.398.070	3.381.672	693.889	255.644
2022	1.635.255	1.209.625	198.890	55.882	5.274.316	3.297.669	600.482	321.628
2003=100	740.2	635.1	5.893.0	1.613.2	425.2	393.2	270.5	7.802.7
2022%	100.0	74.0	12.2	3.4	100.0	62.5	11.4	6.1

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dünya kabuklu badem ithalatı 2003 yılına göre %1.722,1 oranında, iç badem ithalatı %302.3 oranında artarak 2022 yılında toplam 6.705.354 bin US dolar (%75.2'si iç badem, %24.8'i kabuklu badem) olarak gerçekleşmiştir. Kabuklu badem ithalatında 2022 yılı itibarıyla %58.3'lük payla Hindistan ilk sırada iken; iç badem ithalatında %10.9'luk payla Almanya ilk sıradadır. Dünya badem üretim alanında ilk sırada olan İspanya, 2022 yılında kabuklu badem ithalatında beşinci, iç badem ithalatında ikinci sıradadır.

3.2. Türkiye'de Badem Üretimi ve Ticareti

Türkiye iklimine uyum sağlamış badem, kuraklığa ve soğuğa dayanıklı olmakla birlikte, sıcak ılıman iklim bitkisi olması sebebiyle yazları serin geçen Karadeniz

kıyılar ile Erzurum–Kars bölümü hariç, diğer alanlarda üretimi yapılan katma değeri yüksek bir tarımsal üründür (Durmuş ve Yiğit, 2003; TOB, 2020; Çukur ve Çukur, 2023). Badem, tat durumuna göre tatlı ve acı tohumlu olarak ikiye ayrılırken; kabuk sertliğine göre, el bademi, diş bademi, sert badem ve taş bademi olarak dörde ayrılmaktadır (Yavuz, 2011). 2003 yılında 3.475 meyve veren ağaç var iken; 2022 yılında %291.8 oranında artarak 13.616 adete yükselmiştir. Üretim miktarı da %363.4 artarak 190.000 tona çıkmıştır. 2003 yılında 0.6 kg olan kişi başına tüketim ise %351.7 oranında artarak 2.8 kg seviyesine çıkmıştır. Üretim, verim ve kişi başına tüketimde 2003 yılına göre, önemli artışlar sağlanmakla birlikte, artan nüfusa bağlı olarak %91.1 olan yeterlilik derecesi 2022 yılında %76.5'e gerilemiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Türkiye'de badem üretimi, verimi, tüketimi, yeterlilik derecesi ve fiyatı (2003-2022)

Table 4. Almond production, yield, consumption, qualification and price in Türkiye (2003-2022)

Yıl	Meyve Veren Ağaç Sayısı (Bin)	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı (Bin)	Üretim (Ton)	Zıncirleme İndeksi	Verim (kg/daa)	Tüketim (kg/kişi)	Yeterlilik der. (%)	Fiyat (TL/kg)
2003	3.475	520	41.000	-	235.97	0.6	91.1	..
2004	3.450	500	37.000	90.2	214.49	0.6	88.5	..
2005	3.400	543	45.000	121.6	264.71	..	93.8	..
2006	3.236	579	43.285	96.2	267.52	..	90.8	..
2007	3.517	1.014	50.753	117.3	288.62	0.7	93.5	..
2008	3.430	1.279	52.774	104.0	307.72	0.9	83.4	4.27
2009	3.408	1.875	54.844	103.9	321.85	0.9	81.1	4.14
2010	3.683	2.589	55.398	101.0	323.06	0.9	85.0	5.35
2011	4.221	3.101	69.838	126.1	340.61	1.1	82.0	5.67
2012	4.679	3.242	80.261	114.9	343.07	1.1	92.8	5.45
2013	5.256	3.602	82.850	103.2	325.45	1.1	91.3	5.37
2014	5.637	3.815	73.230	88.4	271.02	1.0	92.4	7.90
2015	5.864	4.295	80.000	109.2	269.62	1.1	90.5	7.32
2016	6.664	4.964	85.000	106.3	255.09	1.2	83.0	8.52
2017	6.810	5.099	90.000	105.9	255.67	1.4	75.7	9.60
2018	8.490	5.401	100.000	111.1	237.02	1.4	82.3	11.49
2019	9.522	6.333	150.000	150.0	318.55	2.2	78.7	14.58
2020	10.380	7.093	159.187	106.1	303.97	2.2	81.9	15.66
2021	12.471	6.773	178.000	111.8	308.32	2.5	82.2	18.05
2022	13.616	7.670	190.000	106.7	300.32	2.8	76.5	39.60
2003=100	391.8	1475.0	463.4	-	127.3	451.7	-	928.4

*2008=100 alınmıştır. .. Veri yok.

Kaynak: FAO, 2024 ve TÜİK, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de badem üretiminde Adıyaman başta olmak üzere öne çıkan iller; Mersin, Antalya, Muğla, Şanlıurfa, Çanakkale, Manisa, Denizli, Karaman ve Isparta'dır. Bölgeler bazında, Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Ege Bölgeleri ilk üç sıradadır. 2020 yılında ikinci sırada olan Güneydoğu Anadolu Bölgesine yapılan yeni bahçe tesisleriyle 2021 ve 2022 yıllarında ilk sıraya yükselmiştir (TOB, 2020).

Türkiye dış ticarete 2013 yılı iç badem ticareti hariç olmak üzere genel olarak ithalatçı konumdadır. 2022 yılı itibariyle toplam ihracat değeri; 142.112 bin US dolar, ithalatı ise 222.626 bin US dolardır (Çizelge 5). 2022 yılı itibariyle kabuklu ve iç badem ihracatında; Libya, Irak, Rusya, Gürcistan ve Cezayir ana pazarları oluşturmaktadır. Türkiye, badem ithalatının önemli bir kısmını ABD'den yapmaktadır. İthalat yaptığı diğer başlıca ülkeler; Avustralya, İran ve İspanya'dır.

Çizelge 5. Türkiye'nin badem dış ticareti (Bin US\$, 2003-2022)

Table 5. Türkiye's almond foreign trade (Thousand US\$, 2003-2022)

Yıl	Kabuklu Badem			İç Badem			ToplamBadem
	İhracat	İthalat	Ticaret Dengesi	İhracat	İthalat	Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Dengesi
2003	22	706	-684	1.350	1.970	-620	-1.304
2004	16	976	-960	2.468	3.564	-1.096	-2.056
2005	22	3.633	-3.611	7.807	4.359	3.448	-163
2006	20	4.270	-4.250	4.396	7.924	-3.528	-7.778
2007	42	13.016	-12.974	13.538	7.113	6.425	-6.549
2008	59	27.739	-27.680	28.890	20.874	8.016	-19.664
2009	182	32.819	-32.637	38.633	24.134	14.499	-18.138
2010	81	39.008	-38.927	36.451	26.890	9.561	-29.366
2011	88	36.860	-36.772	47.574	32.004	15.570	-21.202
2012	79	50.670	-50.591	65.189	51.552	13.637	-36.954
2013	84	47.402	-47.318	91.566	40.587	50.979	3.661
2014	50	32.354	-32.304	70.710	41.872	28.838	-3.466
2015	151	18.374	-18.223	64.477	53.730	10.747	-7.476
2016	56	45.413	-45.357	66.392	61.658	4.734	-40.623
2017	83	59.440	-59.357	85.155	72.625	12.530	-46.827
2018	102	33.344	-33.242	76.794	83.643	-6.849	-40.091
2019	376	42.403	-42.027	98.022	118.565	-20.543	-62.570
2020	1.395	39.240	-37.845	104.373	133.272	-28.899	-66.744
2021	1.967	27.524	-25.557	110.834	111.232	-398	-25.955
2022	2.882	35.643	-32.761	139.230	186.983	-47.753	-80.514
2003=100	13.100.0	5.048.6	4.789.6	10.313.3	9.491.5	7.702.1	6.174.4

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dünya badem ihracatında öne çıkan ülkelerin ortalama üretici fiyatlarında 5.037.9 US\$/ ton ile en yüksek fiyat Avustralya'dadır. Avustralya'yı ABD (4.962.6 US\$/ton), Türkiye (2.699.6 US\$/ton) ve İspanya (1.419.3 US\$/ton) izlemektedir. Türkiye'nin kabuklu badem üretiminde rakiplerine göre fiyat avantajı olmakla birlikte iç piyasanın talebini karşılayacak bir üretimin olmamasının ihracat miktarını düşürdüğü belirtilebilir.

3.3. Türkiye'nin Badem Ticaretinde Uluslararası Rekabet Gücünün Analizi

3.3.1. Kabuklu Badem Ticaretinde Uluslararası Rekabet Gücü

Türkiye'nin kabuklu badem ticaretinde rakiplerini belirlemek amacıyla ülkelerin 2018-2022 yılları arasındaki ihracat değerlerinin aritmetik ortalaması alınmıştır. Dünyada kabuklu badem ihracatında ABD (%72.67), Avustralya (%12.64), Çin (%3.98) ve BAE (%2.69) toplam dünya ihracatının %91.98 gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin kabuklu badem ticaretindeki uluslararası rekabet gücünün belirlenmesinde en önemli rakip ülkelerin; ABD, Avustralya, Çin ve BAE olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Dünya kabuklu badem ihracatında Türkiye'nin rakibi olan ülkeler (%)

Table 6. Türkiye's competitors in the world in shelled almond exports (%)

S.No	Ülkeler	2018 %	2019 %	2020 %	2021 %	2022 %	2018-2022 Yılları Ortalama Değer (Bin US\$)	%	Kümülatif Toplam %
1	ABD	71.10	68.88	79.02	70.83	73.97	1.093.097	72.67	72.67
2	Avustralya	14.27	16.27	7.91	12.36	12.16	190.201	12.64	85.31
3	Çin	8.46	6.23	1.96	2.49	1.20	59.803	3.98	89.29
4	BAE	2.20	2.66	2.52	2.54	3.42	40.456	2.69	91.98
5	Portekiz	0.51	2.01	2.14	2.98	2.86	32.325	2.15	94.12
6	İspanya	0.84	1.25	2.24	3.71	1.93	30.489	2.03	96.15
7	Meksika	0.00	0.17	2.37	1.94	0.94	16.288	1.08	97.23
8	İtalya	0.24	0.15	0.11	1.36	1.59	10.972	0.73	97.96
9	Afganistan	0.78	0.63	0.50	0.46	0.44	8.379	0.56	98.52
10	Tayland	0.54	0.43	0.04	0.02	0.07	3.191	0.21	98.73
11	Özbekistan	0.05	0.06	0.21	0.15	0.04	1.501	0.10	98.83
12	Hindistan	0.16	0.05	0.04	0.12	0.10	1.405	0.09	98.93
13	Türkiye	0.01	0.02	0.10	0.12	0.18	1.344	0.09	99.02
	Diğer Ülkeler	8.60	1.18	0.83	0.92	1.12	14.814	0.98	100.00
	Dünya Toplamı	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	1.504.267	100.00	

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'nin kabuklu badem ticaretindeki uluslararası rekabet gücünü belirlemek amacıyla Balassa ve Vollrath'a göre açıklanmış rekabet üstünlüğü indeksleri ile yöntem bölümünde açıklanan diğer göstergeler hesaplanmıştır. Balassa RCA (BI) ortalama indeks değerinde ABD, Avustralya ve BAE'nin karşılaştırmalı üstünlüğü olduğu, Çin ve Türkiye'nin olmadığı belirlenmiştir. ABD'nin ortalama 8.82 indeks değeriyle diğer ülkelere göre güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğü vardır. ABD'den sonra Avustralya Balassa RCA indeks ortalama değeri olan 6.05 ile güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğüne sahip bir diğer ülkedir. BAE'nin (1.04) zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğü bulunmaktadır. Çin, sadece 2010-2013 yılları arasında 1'den büyük bir RCA indeks değerine ulaşsa da, diğer yıllarda karşılaştırmalı üstünlük elde edememiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Kabuklu badem ihracatında öne çıkan ülkelerin rekabet edebilirlik indeksleri (2003-2022)

Table 7. Competitiveness indexes of leading countries in shelled almond exports (2003-2022)

Yıl	ABD				Avustralya				Çin			
	*BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3
2003	8.92	58.41	4.07	10.31	1.63	1.58	0.49	3.26	0.12	-3.36	-2.16	-3.40
2004	9.53	58.98	4.08	10.35	2.97	3.03	1.11	7.99	0.12	-1.32	-2.20	-2.55
2005	9.55	51.58	3.94	11.12	2.21	2.19	0.80	3.98	0.22	-0.66	-1.57	-1.43
2006	9.29	43.39	3.77	8.76	5.28	5.49	1.71	5.04	0.26	-0.72	-1.42	-1.37
2007	8.54	27.85	3.33	10.37	8.15	8.80	2.18	8.29	0.41	-0.94	-0.94	-1.23
2008	9.33	35.33	3.56	11.12	5.63	5.87	1.79	4.14	0.44	-1.72	-0.89	-1.64
2009	8.61	29.66	3.39	9.15	5.96	6.34	1.85	5.94	0.99	-2.74	-0.01	-1.32
2010	9.21	38.22	3.64	10.76	2.85	2.89	1.07	4.40	1.27	-3.04	0.27	-1.20
2011	8.72	27.81	3.33	9.50	3.07	3.12	1.15	4.16	2.06	-1.74	0.86	-0.55
2012	8.65	28.99	3.37	7.51	3.63	3.76	1.33	5.58	1.65	-3.53	0.58	-1.09
2013	8.68	29.01	3.37	6.57	6.60	7.09	1.97	4.71	1.13	-2.58	0.14	-1.18
2014	8.82	33.08	3.50	5.50	6.50	6.99	1.95	5.26	0.58	-1.78	-0.60	-1.45
2015	7.92	26.10	3.26	5.83	10.26	11.53	2.45	10.61	0.59	-2.28	-0.60	-1.64
2016	8.35	31.76	3.46	6.48	5.97	6.34	1.85	6.73	0.80	-2.28	-0.26	-1.37
2017	8.61	32.47	3.48	6.71	7.46	8.16	2.10	6.81	0.61	-1.23	-0.55	-1.14
2018	8.25	26.08	3.26	7.40	10.83	12.45	2.52	5.92	0.66	-1.70	-0.47	-1.32
2019	7.86	23.04	3.14	6.62	11.20	13.05	2.58	4.51	0.47	-2.55	-0.84	-1.93
2020	9.71	42.53	3.75	7.93	5.44	5.78	1.76	5.00	0.13	-1.12	-2.16	-2.37
2021	8.94	28.15	3.34	5.84	7.92	8.89	2.19	7.21	0.16	-1.97	-1.95	-2.69
2022	8.82	31.06	3.44	7.17	7.44	8.33	2.12	7.26	0.08	-1.71	-2.65	-3.23
Ortalama	8.82	58.41	3.52	8.25	6.05	6.58	1.75	5.84	0.64	-1.95	-0.87	-1.71

Yıl	BAE				Türkiye			
	BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3
2003	1.75	-1.77	0.57	-0.69	0.02	-0.69	-4.15	-3.80
2004	0.03	-3.08	-3.58	-4.72	0.01	-0.56	-4.71	-4.14
2005	0.04	-4.50	-3.24	-4.75	0.01	-1.55	-4.74	-5.18
2006	0.05	-5.55	-3.05	-4.77	0.01	-1.54	-4.68	-5.12
2007	2.56	-1.25	0.96	-0.39	0.02	-4.19	-4.14	-5.58
2008	3.04	-0.66	1.14	-0.19	0.02	-7.10	-4.13	-6.10
2009	0.06	-3.80	-2.81	-4.16	0.04	-7.78	-3.29	-5.34
2010	0.04	-10.04	-3.25	-5.56	0.02	-6.65	-4.15	-6.05
2011	0.14	-6.66	-1.96	-3.88	0.01	-3.97	-4.36	-5.74
2012	0.03	-2.80	-3.49	-4.53	0.01	-5.06	-4.80	-6.42
2013	0.03	-3.84	-3.42	-4.78	0.01	-3.43	-4.84	-6.08
2014	1.37	-1.21	0.32	-0.63	0.00	-2.51	-5.34	-6.26
2015	1.24	-0.46	0.22	-0.32	0.01	-1.28	-4.36	-4.62
2016	1.03	-0.54	0.03	-0.42	0.00	-3.46	-5.40	-6.65
2017	1.52	-0.80	0.43	-0.42	0.01	-4.13	-5.04	-6.46
2018	1.32	-0.47	0.29	-0.30	0.01	-2.39	-4.79	-5.66
2019	1.58	-0.43	0.47	-0.24	0.03	-2.48	-3.67	-4.59
2020	1.32	-0.36	0.28	-0.24	0.10	-2.23	-2.27	-3.11
2021	1.33	-0.25	0.29	-0.17	0.12	-1.36	-2.12	-2.52
2022	2.38	-0.15	0.89	-0.06	0.17	-1.34	-1.78	-2.19
Ortalama	1.04	-2.43	-0.95	-2.06	0.03	-3.18	-4.14	-5.08

*BI (RCA)>1, VI1 (RTA), VI2 (lnRXA) ve VI3 (lnRXA-lnRMA)>0 ise uluslararası rekabet üstünlüğü vardır.
Kaynak: FAO, 2024 ve ITC Trade Map, 2024 verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Vollrath İndekslerinden VI1 olarak kodlanan Nispi Dış Ticaret Üstünlüğü İndeksi (RTA) ortalamalarına göre ABD ve Avustralya'nın indeks değerleri pozitif olduğundan nispi dış ticaret üstünlüğü bulunurken, negatif değerli olan Çin, BAE ve Türkiye'nin bulunmamaktadır. ABD ortalama indeks değeri 58.41 ile güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip iken; en yakın rakibi Avustralya'dır. VI2=lnRXA indeks değerlerine göre ABD'nin (3.52) nispi ihracat üstünlüğü yüksektir. Rekabet üstünlüğünde ilk sırada yer alan ABD'yi Avustralya (1.75) izle-

mektedir. İndeks değerleri negatif olan Çin, BAE ve Türkiye'nin ise nispi ihracat üstünlüğünün olmadığı belirlenmiştir. VI3= Açıklanmış Rekabet Gücü İndeks (RC) değerinin pozitif olması rekabet gücünün olduğu anlamını taşımaktadır. Buna göre, ABD ve Avustralya'nın indeks değerleri pozitif ve rekabet avantajı bulunurken, negatif değerleri olan Çin, BAE ve Türkiye'nin kabuklu badem ticaretinde rekabet gücü bulunmamaktadır.

Çizelge 8'de yer alan diğer rekabet göstergelerinden iç talebin ne kadarının ithalatla karşılandığı gösteren İthalat Sızma Oranı'nda ortalama 0.07 değeri ile en iyi durumda olan ülke Avustralya'dır. Bunu, ABD (0.15), Çin (0.52) ve Türkiye (9.37) izlerken, BAE 356.90 ile ithalat oranı açısından en zayıf durumda olan ülkedir. BAE'de, badem üretimi düşük olmasına rağmen "re-export" yapmasından dolayı ithalat sızma oranı oldukça yüksektir ve badem ticaretinde sürdürülebilir rekabet gücü olmadığı belirtilebilir. Dış rekabete açıklık açısından 0.09 ortalama değerle Türkiye, kabuklu badem ticaretinde en az dışa açık ülkedir. ABD (0.12) ve Avustralya'nın (0.13) kabuklu badem ticaretinde dışa açıklığı düşük düzeyde iken, Çin'in (0.52) daha yüksektir. Badem üretimi oldukça düşük olan ve ithalata bağlı ihracat yapan BAE (-25.65) dışa dönüklük derecesi oldukça yüksektir. Kabuklu badem ihracatı ithalattan yüksek olan Avustralya (98.91) ve ABD'nin (97.81) ortalama net ihracat oranları yüksektir. Net ihracat oranı en düşük olan Türkiye'nin (-97.17) ithalatı ihracattan fazladır yani dış ticaret dengesi açısından ithalatçı konumdadır. Çin (-32.84) ve BAE'nin (-41.49) ihracatları ithalatlarından fazladır. İhracat/ithalat oranında da Avustralya (1160.58) ve ABD'nin (1043.93) ihracatı ithalatının oldukça üstündedir. Türkiye (0.01), Çin (0.57) ve BAE'nin (0.54) ithalatları ihracattan yüksektir. Uzmanlaşma katsayısı ortalama değeri itibarıyla Avustralya (1.15) ve ABD'nin (1.13) kabuklu badem sektöründe uzmanlaşma düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye (0.91), Çin (0.81) ve BAE (0.42) ise katsayıları 1'in altındadır ve sektörde uzmanlaşmaları düşüktür. En düşük uzmanlaşma düzeyi, badem üretimi oldukça düşük olan BAE'ye aittir. Hesaplanan tüm oran ve katsayılar birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin kabuklu badem dış ticaretinde net ithalatçı konumda olması nedeniyle daha önce hesaplanan indeks değerleri sonuçlarına paralel olarak bu oran ve katsayılar da rekabet gücünün olmadığını göstermektedir.

Çizelge 8. Kabuklu badem ihracatında öne çıkan ülkelerin rekabet güçlerine ilişkin diğer göstergeler

Table 8. Other indicators regarding the competitiveness of leading countries in shelled almond exports

Ülke	Göstergeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
ABD	İthalat Sızma Oranı	0.01	0.01	0.01	0.09	0.00	0.00	0.04	0.01	0.02	0.32	
	Dış Rekabete Açıklık	0.09	0.11	0.17	0.09	0.06	0.07	0.12	0.11	0.09	0.13	
	Net İhracat Oranı	99.80	99.83	99.91	98.33	99.98	99.92	99.40	99.91	99.53	95.54	
	İhracat/İthalat Oranı	995.16	1161.17	2105.38	118.88	8967.38	2433.50	332.52	2241.07	424.42	43.88	
	Uzmanlaşma Katsayısı	1.10	1.12	1.20	1.10	1.06	1.07	1.13	1.12	1.10	1.14	
Avustralya	İthalat Sızma Oranı	0.15	0.00	0.05	0.08	0.00	0.14	0.03	0.06	0.16	0.03	
	Dış Rekabete Açıklık	0.05	0.08	0.04	0.10	0.10	0.16	0.19	0.07	0.13	0.13	
	Net İhracat Oranı	94.39	100.00	97.84	98.65	99.93	98.52	99.78	98.34	97.91	99.64	
	İhracat/İthalat Oranı	34.63	*	91.76	147.63	3061.00	134.50	898.65	119.71	94.76	556.38	
	Uzmanlaşma Katsayısı	1.05	1.09	1.05	1.11	1.12	1.18	1.23	1.07	1.15	1.15	
Çin	İthalat Sızma Oranı	30.20	17.49	13.44	16.56	26.14	42.37	83.85	100.79	208.38	250.47	
	Dış Rekabete Açıklık	0.36	0.21	0.21	0.24	0.40	0.57	0.96	1.00	0.06	-0.90	
	Net İhracat Oranı	-65.70	-63.89	-24.95	-36.43	-23.06	-38.01	-18.84	-17.61	5.54	3.72	
	İhracat/İthalat Oranı	0.21	0.22	0.60	0.47	0.63	0.45	0.68	0.70	1.12	1.08	
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.76	0.86	0.95	0.91	0.90	0.77	0.73	0.70	1.24	1.19	
BAE	İthalat Sızma Oranı	196.52	69.12	80.66	83.74	424.10	889.72	93.93	95.88	98.48	91.83	
	Dış Rekabete Açıklık	-0.26	0.71	0.82	0.86	-7.56	-50.11	0.97	0.97	1.00	0.94	
	Net İhracat Oranı	-7.09	-92.82	-95.13	-95.24	2.60	1.22	-89.49	-98.35	-90.84	-93.96	
	İhracat/İthalat Oranı	0.87	0.04	0.02	0.02	1.05	1.02	0.06	0.01	0.05	0.03	
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.74	0.33	0.21	0.18	1.23	1.22	1.11	0.05	0.06	0.11	
Türkiye	İthalat Sızma Oranı	2.46	4.13	4.83	3.81	7.66	14.62	16.34	18.70	13.99	16.64	
	Dış Rekabete Açıklık	0.02	0.04	0.05	0.04	0.08	0.15	0.16	0.19	0.14	0.17	
	Net İhracat Oranı	-97.51	-98.88	-99.22	-99.19	-98.91	-99.40	-99.27	-99.62	-99.60	-99.65	
	İhracat/İthalat Oranı	0.01	0.01	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.98	0.96	0.95	0.96	0.92	0.85	0.84	0.81	0.86	0.83	
Ülke	Göstergeler	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Ortalama
ABD	İthalat Sızma Oranı	0.94	0.79	0.16	0.10	0.08	0.03	0.08	0.02	0.12	0.07	0.15
	Dış Rekabete Açıklık	0.11	0.12	0.13	0.13	0.13	0.12	0.11	0.13	0.13	0.17	0.12
	Net İhracat Oranı	85.14	87.78	97.87	98.73	98.93	99.52	98.80	99.67	98.34	99.30	97.81
	İhracat/İthalat Oranı	12.46	15.37	92.93	156.52	185.16	415.17	166.22	605.20	119.64	286.57	1043.93
	Uzmanlaşma Katsayısı	1.11	1.11	1.15	1.15	1.15	1.13	1.13	1.14	1.14	1.20	1.13
Avustralya	İthalat Sızma Oranı	0.12	0.06	0.00	0.02	0.03	0.08	0.31	0.06	0.01	0.01	0.07
	Dış Rekabete Açıklık	0.13	0.12	0.16	0.14	0.16	0.23	0.23	0.12	0.16	0.14	0.13
	Net İhracat Oranı	98.39	99.05	99.98	99.70	99.65	99.49	97.92	99.18	99.85	99.88	98.91
	İhracat/İthalat Oranı	123.33	210.29	12814.36	659.17	578.18	392.11	95.10	242.36	1354.60	1603.07	1221.66
	Uzmanlaşma Katsayısı	1.15	1.14	1.18	1.16	1.19	1.30	1.29	1.14	1.19	1.16	1.15
Çin	İthalat Sızma Oranı	148.76	74.84	84.12	125.90	46.15	55.39	58.91	41.33	56.12	45.64	76.34
	Dış Rekabete Açıklık	0.70	0.92	0.97	0.92	0.67	0.74	0.71	0.47	0.62	0.48	0.52
	Net İhracat Oranı	-7.15	-15.18	-13.47	-5.36	-13.78	-27.05	-54.18	-74.60	-78.88	-87.88	-32.84
	İhracat/İthalat Oranı	0.87	0.74	0.76	0.90	0.76	0.57	0.30	0.15	0.12	0.06	0.57
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.80	0.80	0.80	0.87	0.89	0.76	0.59	0.65	0.51	0.57	0.81
BAE	İthalat Sızma Oranı	94.46	223.43	411.55	522.95	412.19	316.16	286.56	1186.28	1039.31	521.19	356.90
	Dış Rekabete Açıklık	0.96	-7.03	-15.67	-43.83	-17.46	-15.79	-8.82	-199.55	-99.97	-54.09	-25.65
	Net İhracat Oranı	-96.08	-22.15	-5.35	-6.10	-6.07	-12.88	-12.70	-1.77	-0.61	-6.96	-41.49
	İhracat/İthalat Oranı	0.02	0.64	0.90	0.89	0.89	0.77	0.77	0.97	0.99	0.87	0.54
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.07	0.19	0.58	0.40	0.53	0.28	0.35	0.59	0.87	0.32	0.42
Türkiye	İthalat Sızma Oranı	13.88	9.91	4.17	12.03	12.90	8.84	6.79	6.42	4.04	5.15	9.37
	Dış Rekabete Açıklık	0.14	0.10	0.04	0.12	0.13	0.09	0.07	0.07	0.04	0.06	0.09
	Net İhracat Oranı	-99.66	-99.71	-98.13	-99.48	-99.24	-98.86	-94.77	-93.27	-86.20	-82.78	-97.17
	İhracat/İthalat Oranı	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.01	0.03	0.03	0.07	0.09	0.01
	Uzmanlaşma Katsayısı	0.86	0.90	0.96	0.88	0.87	0.91	0.93	0.94	0.96	0.95	0.91

*2004 yılı ithalat verisi "0" olduğu için hesaplanamamıştır.

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

3.3.2. İç Badem Ticaretinde Uluslararası Rekabet Gücü

Türkiye'nin iç badem ticaretinde rakiplerini belirlemek amacıyla yine ülkelerin 2018-2022 yılları arasındaki ihracat değerlerinin aritmetik ortalaması alınmıştır. ABD (%62.59), İspanya (%12.46), Avustralya (%4.89) ve BAE'nin (%4.06) toplam dünya iç badem ihracatının %83.99'unu gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Türkiye'nin iç badem ticaretinde önemli rakipleri; ABD, İspanya, Avustralya ve BAE'dir (Çizelge 9).

Çizelge 9. Türkiye'nin iç badem ihracatında rakibi olan ülkeler (%)

Table 9. Countries that are Türkiye's competitors in inner almond exports (%)

S. No	Ülkeler	2018 %	2019 %	2020 %	2021 %	2022 %	2018-2022 Yılları Ortalama Değer (Bin \$)	%	Kümülatif Toplam %
1	ABD	63.50	61.50	62.89	62.65	62.52	3.433.923	62.59	62.59
2	İspanya	12.78	12.85	12.37	12.85	11.39	683.647	12.46	75.05
3	Avustralya	3.94	4.85	4.83	4.74	6.10	268.149	4.89	79.93
4	BAE	3.34	3.91	3.68	4.19	5.19	222.515	4.06	83.99
5	Hollanda	2.32	2.57	2.95	2.83	2.67	146.317	2.67	86.66
6	Almanya	2.52	2.43	2.70	2.46	2.05	133.532	2.43	89.09
7	İtalya	2.09	2.07	2.44	2.01	1.58	112.042	2.04	91.13
8	Türkiye	1.44	1.63	1.92	2.05	2.64	105.851	1.93	93.06
9	Çin	2.00	1.69	0.66	0.25	0.29	54.564	0.99	94.06
10	Şili	1.08	1.22	0.79	0.85	0.89	53.320	0.97	95.03
	Diğer ülkeler	4.98	5.27	4.78	5.11	4.68	272.832	4.97	100.00
	Dünya Toplamı	100.0	100.00	100.00	100.00	100.00	5.486.692	100.00	

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'nin uluslararası iç badem ticaretindeki rekabet gücünü belirlemek için ihracatta öne çıkan ABD, İspanya, Avustralya, BAE ve Türkiye için Balassa ve Volrath'a göre açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük indeksleri ile yöntem bölümünde açıklanan diğer göstergeler hesaplanmıştır. ABD, İspanya, Avustralya, BAE ve Türkiye'nin Balassa RCA (BI) ortalama indeks değerleri 1'ün üstündedir ve karşılaştırmalı üstünlükleri vardır. RCA'ya göre ABD (7.63) karşılaştırmalı üstünlüğü en güçlü olan ülkedir ve yakın rakibi İspanya'dır (7.20). Kabuklu badem ticaretinde ikinci sırada yer alan Avustralya (2.53), iç badem rekabetinde üçüncü sıradadır ve orta düzeyde bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Türkiye (1.50) ve BAE'nin (1.35) ise zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğü vardır. Türkiye'nin RCA indeks değeri dalgalanma göstermekle birlikte; 2022'de en yüksek değeri olan 2.57'e ulaşmıştır. İspanya (8.41'den 6.60'a düşmüştür) dışında diğer ülkelerin 2003 yılına göre indeks değerlerinde genel olarak yükselme vardır.

Vollrath İndekslerinden VII olarak kodlanan Nispi Dış Ticaret Üstünlüğü İndeksi (RTA) ortalamalarına göre ABD (20.40), İspanya (2.34), Avustralya (2.29) ve Türkiye'nin (0.51) indeks değerleri pozitif olduğundan, nispi dış ticaret üstünlükleri bulunurken; BAE'nin (-2.74) bulunmamaktadır. ABD 20.40 ortalama indeks değeriyle rakiplerine göre güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Türkiye'nin indeks değeri 2006, 2019, 2020 ve 2022 yıllarında negatif olup; ortalama 0.51 indeks değeriyle nispi dış ticaret üstünlüğünde zayıf bir konumdadır.

VI2=lnRXA indeksi ortalama değerlerine göre ise ABD'nin (3.01) nispi ihracat üstünlüğü yüksektir. ABD'yi İspanya (2.09), Avustralya (0.76) ve Türkiye (0.18) izlemektedir. İndeks değeri negatif olan BAE'nin nispi ihracat üstünlüğü bulunmamaktadır. Türkiye'nin indeks değeri, 2003-2007 yılları arasında negatif iken; 2018-2022 yılları arasında pozitif dönmüş olmakla birlikte zayıf bir üstünlük söz konusudur.

VI3=Açıklanmış Rekabet Gücü (RC) ortalama indeks değerlerine göre; BAE (-2.00) dışında ABD (6.05), İspanya (0.34), Avustralya (2.00) ve Türkiye'nin (0.46) açıklanmış rekabet gücü bulunmakla birlikte, pazarda en güçlü olan ABD'dir. Bu indekste Türkiye ortalama 0.46 değeri ile İspanya'ya (0.34) göre biraz daha güçlü konumda olmakla birlikte, 2021'de 0.10 olan indeks değeri, 2022 yılında -0.02'ye düşerek rekabet gücünü kaybetmiştir. Bu sonuçlara göre, Türkiye'nin kabuklu badem ticaretinde rekabet gücü bulunmaz iken, iç badem ticaretinde oldukça zayıf ve kırılabilir bir şekilde var olduğu belirtilebilir (Çizelge 10).

Çizelge 10. İç badem ihracatında öne çıkan ülkelerin rekabet edebilirlik indeksleri (2003-2022)

Table 10. Competitiveness indexes of leading countries in inner almond exports (2003-2022)

Yıl	ABD				İspanya				Avustralya			
	*BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3
2003	6.99	19.52	2.97	6.98	8.41	4.67	2.31	0.63	0.35	-0.34	-1.04	-0.67
2004	7.75	23.03	3.14	7.32	7.39	1.80	2.14	0.24	0.44	0.09	-0.82	0.23
2005	7.33	18.46	2.92	7.08	8.70	5.05	2.32	0.68	1.25	0.81	0.23	1.04
2006	7.82	22.14	3.10	6.26	8.40	4.40	2.27	0.60	1.05	0.61	0.05	0.87
2007	7.84	21.07	3.05	6.07	7.17	3.08	2.09	0.48	1.62	1.30	0.49	1.57
2008	8.22	22.70	3.12	6.22	7.13	2.81	2.08	0.43	1.54	1.31	0.44	1.87
2009	7.80	21.30	3.06	6.99	6.32	1.44	1.95	0.23	2.04	1.94	0.73	2.76
2010	8.12	23.80	3.17	7.05	7.18	3.32	2.08	0.54	2.36	2.27	0.88	2.89
2011	8.43	24.88	3.22	6.22	6.94	2.30	2.04	0.35	1.67	1.52	0.52	2.33
2012	8.33	25.35	3.24	6.02	6.49	1.81	1.96	0.29	1.89	1.60	0.65	1.81

2013	8.22	24.06	3.18	6.01	6.17	1.07	1.91	0.17	3.50	3.30	1.29	2.41
2014	7.52	19.37	2.97	5.19	6.72	1.13	2.01	0.16	3.94	3.82	1.41	2.65
2015	6.64	15.31	2.74	5.00	8.26	2.16	2.25	0.26	5.55	5.64	1.77	3.21
2016	6.82	16.36	2.80	5.24	6.98	-0.21	2.06	-0.03	3.93	3.75	1.41	2.52
2017	7.33	18.83	2.94	5.39	6.72	0.93	2.02	0.13	3.00	2.70	1.13	2.10
2018	7.37	18.36	2.92	5.01	7.14	1.80	2.09	0.25	2.99	2.64	1.12	1.96
2019	7.02	16.57	2.81	4.99	7.15	2.75	2.09	0.42	3.34	3.16	1.24	2.44
2020	7.73	19.13	2.95	5.93	6.94	1.73	2.05	0.25	3.32	3.16	1.24	2.48
2021	7.91	19.48	2.97	5.92	7.27	3.06	2.11	0.47	3.03	2.88	1.14	2.48
2022	7.46	18.22	2.90	6.14	6.60	1.67	1.99	0.26	3.73	3.74	1.36	3.10
Ortalama	7.63	20.40	3.01	6.05	7.20	2.34	2.09	0.34	2.53	2.29	0.76	2.00

Yıl	BAE				Türkiye			
	BI	VI1	VI2	VI3	BI	VI1	VI2	VI3
2003	1.75	-1.21	0.56	-0.52	0.17	0.00	-1.76	-0.01
2004	0.03	-5.14	-3.55	-5.19	0.22	0.02	-1.50	0.12
2005	1.20	1.04	0.18	1.98	0.48	0.31	-0.74	1.03
2006	0.03	-5.21	-3.41	-5.06	0.27	-0.01	-1.31	-0.04
2007	1.59	-1.44	0.47	-0.64	0.75	0.49	-0.28	1.05
2008	1.50	-1.52	0.41	-0.70	1.58	0.81	0.46	0.72
2009	0.05	-5.59	-2.96	-4.69	2.19	1.17	0.79	0.76
2010	0.05	-7.31	-3.09	-5.08	1.84	0.95	0.62	0.72
2011	0.03	-6.63	-3.44	-5.34	2.09	1.25	0.74	0.90
2012	0.03	-5.34	-3.56	-5.24	2.21	1.02	0.80	0.61
2013	0.02	-5.23	-4.00	-5.65	2.29	1.63	0.84	1.21
2014	2.35	-1.55	0.88	-0.50	1.46	0.83	0.38	0.84
2015	2.47	-0.54	0.93	-0.19	1.19	0.48	0.17	0.52
2016	1.99	-0.43	0.71	-0.19	1.42	0.44	0.36	0.37
2017	1.77	-1.63	0.58	-0.65	1.88	0.69	0.64	0.45
2018	2.01	-1.31	0.72	-0.49	1.66	0.16	0.51	0.10
2019	2.32	-1.62	0.87	-0.52	1.70	-0.25	0.54	-0.14
2020	1.92	-1.39	0.67	-0.54	1.98	-0.04	0.69	-0.02
2021	2.18	-1.78	0.81	-0.58	2.02	0.20	0.71	0.10
2022	3.61	-1.07	1.32	-0.25	2.56	-0.05	0.96	-0.02
Ortalama	1.35	-2.74	-0.74	-2.00	1.50	0.51	0.18	0.46

*BI (RCA)>1, VI (RTA), VI2 (lnRXA) ve VI3 (lnRXA-lnRMA)>0 ise uluslararası rekabet üstünlüğü vardır.
Kaynak: FAO, 2024 ve ITC Trade Map, 2024 verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Dünya iç badem ticaretinde rekabet edilebilirliği ölçmede yararlanılan diğer göstergelerden, İthalat Sızma Oranı, Dış Rekabete Açıklık ve Uzmanlaşma Katsayısı'nın hesaplamasında gerekli olan üretim miktarı verileri FAO'da verilmediğinden dolayı hesaplanamamıştır. Verileri elde edilebilen Net İhracat Oranı ve İhracat/İthalat Oranı hesaplanarak değerlendirilmeler yapılmıştır. Net ihracat oranı en düşük olan ithalata dayalı ihracat yapan BAE (-38.79) olup; bunu Türkiye (-14.93) ve İspanya (-4.40) takip etmektedir. Net ihracat oranı açısından en iyi durumda olan ABD'yi (98.14) Avustralya (69.19) izlemektedir. İhracat/ithalat oranında ABD (180.77) ilk sıradadır ve iç badem ihracatı ithalatının oldukça üstündedir. ABD'yi (13.26) Avustralya takip etmektedir. İhracatı ithalatından düşük olan ülkeler İspanya (0.92), BAE (0.91) ve Türkiye'dir (0.80). Türkiye'nin ihracat/ithalat oranı yıllara göre dalgalanma göstermektedir. Türkiye'nin iç badem dış ticaretinde net ithalatçı konumda olması ve diğer hesaplanan indeks değerlerinin de zayıf ve kırılmalı bir rekabet gücüne işaret etmesi nedeniyle Net İhracat Oranı ve İhracat/İthalat Oranı sonuçları da rekabet gücü açısından olumsuzdur. Pazarın lideri olan ABD'nin rekabet gücü diğer ülkelere göre yüksektir (Çizelge 11).

Çizelge 11. İç badem ihracatında öne çıkan ülkelerin rekabet güçlerine ilişkin diğer göstergeler

Table 11. Other indicators regarding the competitiveness of leading countries in inner almond exports

Ülke	Göstergeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ABD	Net İhracat Oranı	99.40	99.11	99.13	98.88	98.96	99.18	99.67	99.59	98.64	97.69
	İhracat/İthalat Oranı	329.61	223.74	229.11	178.07	190.89	243.17	605.07	491.40	145.90	85.64
İspanya	Net İhracat Oranı	1.13	-20.28	1.12	-3.75	-8.59	-11.37	-12.32	1.31	-2.65	-3.50
	İhracat/İthalat Oranı	1.02	0.66	1.02	0.93	0.84	0.80	0.78	1.03	0.95	0.93
Avustralya	Net İhracat Oranı	-48.89	-9.30	39.29	37.40	64.97	71.20	88.23	87.38	86.72	79.61
	İhracat/İthalat Oranı	0.34	0.83	2.29	2.19	4.71	5.94	16.00	14.85	14.06	8.81
BAE	Net İhracat Oranı	-24.98	-96.25	80.34	-97.92	-20.86	-23.29	-97.28	-97.55	-97.74	-97.58
	İhracat/İthalat Oranı	0.60	0.02	9.17	0.01	0.65	0.62	0.01	0.01	0.01	0.01
Türkiye	Net İhracat Oranı	-51.60	-51.84	-14.16	-42.07	16.40	-13.42	6.38	6.84	8.92	-1.26
	İhracat/İthalat Oranı	0.32	0.32	0.75	0.41	1.39	0.76	1.14	1.15	1.20	0.98

Ülke	Göstergeler	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Ort.
ABD	Net İhracat Oranı	98.25	95.96	95.40	97.29	97.34	96.34	96.25	98.38	98.50	98.90	98.14
	İhracat/İthalat Oranı	113.02	48.54	42.52	72.90	74.13	53.68	52.37	122.80	131.99	180.79	180.77
İspanya	Net İhracat Oranı	2.96	-6.70	0.24	-14.40	-8.37	-3.96	6.81	-2.33	1.66	-5.07	-4.40
	İhracat/İthalat Oranı	1.06	0.87	1.00	0.75	0.85	0.92	1.15	0.95	1.03	0.90	0.92
Avustralya	Net İhracat Oranı	85.55	90.11	91.85	89.35	83.99	80.13	87.77	91.05	92.43	95.02	69.19
	İhracat/İthalat Oranı	12.84	19.23	23.53	17.78	11.50	9.07	15.36	21.35	25.41	39.16	13.26
BAE	Net İhracat Oranı	-96.00	-7.51	-4.09	-8.96	-22.96	-9.40	-15.86	-10.69	-15.61	-11.56	-38.79
	İhracat/İthalat Oranı	0.02	0.86	0.92	0.84	0.63	0.83	0.73	0.81	0.73	0.79	0.91
Türkiye	Net İhracat Oranı	21.54	6.03	-10.76	-19.24	-14.41	-25.07	-32.97	-35.56	-24.81	-27.61	-14.93
	İhracat/İthalat Oranı	1.55	1.13	0.81	0.68	0.75	0.60	0.50	0.48	0.60	0.57	0.80

Kaynak: FAO, 2024 verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Badem, katma değeri yüksek bir gıda kaynağı olmasının yanı sıra geniş kullanım alanlarıyla küresel talebi artan bir üründür. Bu kapsamda, uluslararası badem ticaretinde sürdürülebilir bir rekabet gücü elde etmek stratejik önemdedir. Türkiye, bademe yönelik gelişen pazar taleplerini karşılayarak uluslararası rekabet gücü elde etme potansiyeline sahip olmakla birlikte, yapılan analizlere göre genel olarak rekabet gücünün yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Türkiye'nin badem iç talebini karşılayamaması ve dış ticarete net ithalatçı konumda olması nedeniyle kabuklu badem ticaretinde rekabet gücü bulunmamaktadır. İç badem ticaretinde ise oldukça zayıf ve kırılğan bir rekabet gücü olduğu belirtilebilir.

Dünya kabuklu ve iç badem ticaretinde öne çıkan ülkelerle yapılan karşılaştırmalarda rekabet gücü en yüksek ülke, üretim ve ihracatta ilk sırada yer alan ABD'dir. Küresel kabuklu badem ticaretinde Türkiye'nin en güçlü rakipleri pazarın lideri olan ABD ile Avustralya'dır. Uluslararası iç badem ticareti analizinde hesaplanan Balassa ve Vollrath ortalama indeks değerlerine göre; ABD, İspanya, Avustralya ve Türkiye karşılaştırmalı üstünlüğe sahip iken, BAE'nin sadece Balassa

RCA indeksinde zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. İç badem ticaretinde Türkiye'nin zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğü olup; en güçlü rakibi ABD'dir. Rekabet gücünü değerlendirmede kullanılan diğer göstergeler açısından da; ABD ve Avustralya diğer ülkelere göre daha iyi durumdadır. Elde edilen bu sonuçları yapılan diğer bazı çalışmalar da destekler niteliktedir (Erkan, 2012b; Şahinli, 2014; Gibba, 2017; Pehlivanoglu ve ark., 2023).

Yapılan değerlendirmeler ışığında; artan küresel badem talebi karşısında Türkiye'nin arz-talep dengesini sağlayarak uluslararası badem ticaretinde rekabet gücünün oluşturulması için ülkenin genel ekonomik sorunlarıyla birlikte tarım sektöründeki yapısal sorunların da aşılması önerilmektedir. Türkiye'nin birim alandan elde edilen veriminin diğer üretici ülkelere göre düşük ve fiyatlarının yüksek olması ve rekabet üstünlüğü açısından karşılaştırılan ülkelerdeki üretim maliyetlerinin düşük olması önemli dezavantajlar arasındadır. Üretim miktarının artırılmasının yanı sıra kaliteli ürün üretiminin ve verimliliğin yükseltmesinin gerekliliği de belirtilebilir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin sürdürülebilir rekabet gücü elde etmesi için devlet tarafından badem üretimine verilen desteklerin etkinliklerinin artırılarak devam ettirilmesi kilit önemdedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Etik

Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmez.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): GB(%40), ND(%60)

Veri Toplanması (Data Acquisition): GB(% 80), ND(%20)

Veri Analizi (Data Analysis): GB(%60), ND(%40)

Makalenin Yazımı (Writing Up): GB(%50), ND(%50)

Makalenin Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): GB(%50), ND(%50)

KAYNAKLAR

- Aksoy, A., Kaymak, H. Ç., 2021. Ceviz sektörü rekabet gücü analizi; yedi lider ülke örneği. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 52(2): 139-147. doi: 10.17097/ataunizfd.773270
- Aktas Cimen, Z., Ertekin, C., 2023. Export competitiveness of Türkiye's agricultural machinery and equipment sector. International Journal of Agriculture, Environment and Food Sciences, 7(3): 703-717. doi:10.31015/jaefs.2023.3.24
- Akyüz, K.C., 2019. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi kullanılarak kağıt ve kağıt ürünleri sanayi sektörünün rekabet gücünün belirlenmesi. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 21 (1): 164-171. doi:10.24011/ba-rofd.525879
- Balassa, B., 1965. Trade liberalisation and "revealed" comparative advantage. The Manchester School, 33(2): 99-123. doi 0.1111/j.1467-9957.1965.tb00050.x
- Belicka, S., Saleh, A.S., 2011. Comparative advantage analysis in selected trade deficit categories in Australia: 1990-2006. Academy of Taiwan Business Management Review, 7(2): 113-141.
- Bozkırın Yılmaz, S., Armağan, G., 2024. Türkiye'nin kestanede rekabet gücünün incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(1): 117-121. doi: 10.25308/aduziraat.1471359
- Chen, C.Y., Lapsley, K., Blumberg, J., 2006. Perspective. a nutrition and health perspective on almonds. J. Sci. Food Agric., 86, 2245-2250. doi:10.1002/jsfa.2659
- Çukur, F., Demirbaş, N., Gölge, E., 2017. International competitiveness of the Turkish olive oil sector. Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences, 31(3): 162-168.
- Çukur, T., Çukur, F., 2023. Analysis of the relationship between almond production and almond price with the koyck model. Gaziosmanpaşa Üni. Ziraat Fak. Der., 40(3): 125-129. doi:10.55507/gopzfd.1326924
- Deb, K., Hauk Jr., W.R., 2017. RCA indices, multinational production and the ricardian trade model. Int Econ Econ Policy, 14,1-25. doi:10.1007/s10368-015-0317-z
- Demir, İ., 2001. Türkiye beyaz eşya sanayininin rekabet gücü ve geleceği. DPT Uzmanlık Tezi. Available from URL: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiye-Beyaz-Esya-Sanayinin-Rekabet-Gucu-ve-Gelecegi_Ibrahim-Demir.pdf (Erişim tarihi: 09 Mayıs 2024).
- DPT, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): Gıda sanayii özel ihtisas komisyonu raporu. Available at <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dokuzuncu-Kalkinma-Plani-Gida-Sanayii-OIK.pdf> (Erişim tarihi: 15 Mart 2024).
- Durmuş, E., Yiğit, A., 2003. Türkiye'nin meyve üretim yöreleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2): 23-54.
- Erkan, B., 2012a. Ülkelerin karşılaştırmalı ihracat performanslarının açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayısıyla belirlenmesi: Türkiye-Suriye örneği. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15): 195-218.
- Erkan, B., 2012b. Türkiye'nin geleneksel ihracat ürünlerinde uzmanlaşma düzeyi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 4(1):75-83.
- Erkekoğlu, H., Kılıçarslan, Z., Gökner, H., 2014. Kayseri ilinin mobilya sektörü rekabet gücü açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük indeksi. Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 44, 1-22. doi:10.18070/euiibfd.91468
- FAO, 2024. FAOSTAT. Available at <https://www.fao.org/faostat/en/#data> (Erişim tarihi: 24 Nisan 2024).
- Gibba, A., 2017. Analysis of export competitiveness: The case of global nuts. Albanian Journal of Agricultural Sciences, 16(2): 39-47.
- Gouta, H., Laaribi, I., Ksia, E., Juan, T., Estopañan, G., Martínez-Gómez, P., 2021. Physical properties, biochemical and antioxidant contents of new promising tunisian almond genotypes: Traits stability, quality aspects and post-harvest attributes. Journal of Food Composition and Analysis, 98, 103840.
- Hinloopen, J., Van Marrewijk, C., 2001. On the empirical distribution of the Balassa index. Weltwirtschaftliches Archiv, 137, 1-35. doi:10.1007/BF02707598
- ITC Trade Map, 2024. Trade statistics for international business development. Available at <https://www.trademap.org/Index.aspx> (Erişim tarihi: 24 Nisan 2024).
- Kadakoğlu, B., Bayav, A., Karlı, B., 2022. Türkiye'de ceviz üretim projeksiyonu ve rekabet gücü analizi. Meyve Bilimi, 9(1): 8-15. doi: 10.51532/meyve.1125552
- Kalkınma Bakanlığı, 2018. Otomotiv sanayii çalışma grubu raporu. Available at <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/OtomotivSanayiiCalismaGrubuRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 09 Mayıs 2024).
- Kantur, Ç., Türkel, B., 2023. Comparative advantage of yarn and weaving industries: Evidence for Türkiye and top exporters. Fibres & Textiles in Eastern Europe, 31(1):15-24. doi:10.2478/ftce-2023-0003
- Karadeniz, T., Çatmadım, G., Şahinder Öylek, H., 2019. Türkiye'de yerli ve yabancı badem çeşitleri ile yapılan adaptasyon çalışmaları üzerine araştırmalar. UAZİMDER Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi, 2019(Özel Sayı): 45-51.

- Ketenci, C. K., Bayramoğlu, Z., 2018. Türkiye'de ceviz üretiminin rekabet analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(3): 339-347. doi: 10.30910/turkjans.448387
- Martínez-Gómez, P., Sánchez-Pérez, R., Dicenta, F., Howad, W., Arús, P., Gradziel, T.M., 2007. Almond. In: Kole, C. (Eds). *Genome Mapping and Molecular Breeding in Plants: Fruits and Nuts*. Springer, Berlin, Heidelberg, pp. 229-242. doi:10.1007/978-3-540-34533-6_11
- OECD, 2024. Import penetration. Available at https://stats.oecd.org/oecdstat_metadata/ShowMetadata.aspx?Dataset=CSP6&Coords=%5BSUB%5D.%5BIMPENET%5D&Lang=en#:~:text=Import%20penetration%20ratios%20are%20defined,is%20satisfied%20by%20imports%20M (Erişim tarihi: 09 Mayıs 2024).
- Pehlivanoğlu, F., Erarşlan, C., Yardımcı, M.E., Köken, M., 2023. Food crisis and competitive analysis of selected agricultural. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3): 953-975. doi:10.18074/ckuiibfd.1303143
- Sarıçoban, K., Kösekahyaoglu, L., 2017. Ticaret sonrası verilerle rekabet gücünün ölçülmesinde kullanılan indeksler üzerine bir literatür taraması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47): 424-444. h doi:10.16992/ASOS.12439
- Şahinli, M.A., 2014. Revealed comparative advantage and competitiveness: Turkey agriculture sector. *Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 24(3): 210-217. doi:10.29133/yyutbd.236276
- TOB (Tarım ve Orman Bakanlığı), 2020. Badem bahçe tesisi projesi fizibilite raporu ve yatırımcı rehberi. Available at https://arastirma.tarimorman.gov.tr/sertkabuklumeyveler/Belgeler/BADEM_BAHCE_TESISI_FIZIBILITE_RAPORU.pdf (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2024).
- Tosun, D., Demirbaş, N., 2008. Türkiye turuncgil sektörünün uluslar arası rekabet gücünün analizi. Bahçe Ürünlerinde IV. Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu, 225-231, 8-11 Ekim 2008, Antalya.
- TÜİK, 2024. Tarım istatistikleri. Available at <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111> (Erişim tarihi: 25 Nisan 2024).
- Uçan, N.M., Kılıç, N., 2022. Süleymanpaşa ilçesi (Tekirdağ) badem ağaçlarında bulunan akar türleri. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 12(3): 1292-1305. doi:10.21597/jist.1115941
- Utkulu, U., Seymen, D., 2004. Revealed comparative advantage and competitiveness: evidence for Turkey vis-à-vis the EU/15. *European Trade Study Group 6th Annual Conference*, 1-26, September 2004, Nothingam.
- Vollrath, T. L., 1991. A Theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127, 265-280 doi:10.1007/BF02707986
- Yavuz, G.G., 2011. Badem. *TEPGE Bakış*, Temmuz 2011, 6, 1-8.
- Yıldırım, Ç., Bozoğlu, M., Girja, G., 2024. Türkiye's competitive power in the world hazelnut market. *Applied Fruit Science*, 66, 921-928. doi:10.1007/s10341-024-01053-4.
- Yılmaz, A., 2020. Ülkemizdeki badem sektörünün sorunları ve çözüm önerileri. *Antep Fıstığı Araştırma Dergisi*, 8, 41-43.
- Yurtkulu, V., 2020. Badem bahçe tesisi projesi fizibilite raporu ve yatırımcı rehberi. Available from URL: <https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/YATIRIMCI%20REHBERI/BADEM%20BAHCE%20TESISI%20FIZIBILITE%20RAPORU.pdf> (Erişim tarihi: 25 Nisan 2024).